

Tillgängliga medier i skolan

Om talböcker, taltidningar, lättläst och taktila böcker

Introduktion

Texter som är anpassade på olika sätt kallas för tillgängliga medier. Anpassningen består i att de antingen läses med öronen som talböcker eller taltidningar, med fingrarna som taktila böcker eller att språket är lättläst.

Alla som jobbar inom skolan behöver veta vilka tillgängliga medier som finns och hur man kan hjälpa elever som behöver dem. I den här broschyren får du veta just det, vem som har rätt att använda anpassad litteratur och var den finns.

Myndigheten för tillgängliga medier (MTM) har i uppdrag att se till att alla kan få litteratur och dagstidningar på det sätt som passar dem.

Innehåll

Vilka elever behöver tillgängliga medier?	5
Vad finns det för tillgängliga medier?	6
Det här erbjuder MTM	10
Vad kan man uppnå med tillgängliga medier?	13
Tillgängliga medier är en rättighet	14
Webbplatser med mer information	18

Målgruppen för
tillgängliga medier är
bred och omfattar
alla som har svårt
att läsa tryckt text.

Vilka elever behöver tillgängliga medier?

Det finns många orsaker till att en elev behöver anpassad litteratur. I punktlistan nedan ser du exempel på läshinder som gör att eleven kan behöva läsa på annat sätt men det kan även finnas andra grupper som kan ha behov av tillgängliga medier. Det är viktigt att se till den enskilda elevens behov, snarare än till diagnos.

Observera att en elev med annat modersmål än svenska, en som har missat mycket av undervisningen eller är ointresserad av läsning inte har rätt till talböcker enligt reglerna (de tre sista punkterna). Där kan lättläst istället vara en bra ingång till läsning.

Exempel på läshinder:

- läs- och skrivsvårigheter/dyslexi
- synnedsättning
- rörelsehinder
- intellektuell funktionsnedsättning
- kognitiva funktionsnedsättningar, till exempel autism och adhd
- tillfälligt läshinder på grund av sjukdom eller skada
- annat modersmål än svenska
- missat mycket av undervisningen
- ointresserade av läsning

”

Det är viktigt att se till den enskilda elevens behov, snarare än till diagnos.

Vad finns det för tillgängliga medier?

Talböcker

En talbok är en inläsning av en tryckt bok. En del talböcker innehåller både tal, text och bilder. Text och inläsning är synkroniserade, och i webb-spelare, läsprogram eller app kan läsaren följa med i texten på skärmen. Skillnaden mellan ljudböcker och talböcker är juridisk. Bara personer som har ett läshinder kan låna talböcker. Det räknas inte som ett läshinder att ha svenska som andraspråk.

Lättläst litteratur

En lättläst bok är anpassad språkligt och innehållsmässigt. Den använder enklare ord och förutsätter inte att läsaren är bekant med området eller genren. Lättlästa böcker delas ofta in i olika språknivåer, från väldigt lätt till lite mer krävande. De lättaste böckerna innehåller lite text och många bilder. Lättlästa böcker ges ut av olika bokförlag och kan köpas av alla.

Många lättlästa böcker är skrivna direkt på lättläst svenska, men det finns också många återberättelser av kända svenska och utländska böcker.

Lättlästa nyhetstidningar

Att kunna få veta vad som händer i Sverige och världen är en förutsättning för att vara delaktig i det demokratiska samtalet. Därför finns det lättlästa nyhetstidningar. Tidningarna anpassar sina nyheter både språkligt och hur nyheterna presenteras. De förutsätter inte att läsarna har förkunskaper om olika ämnen utan förklarar vad som har hänt och varför.

E-textböcker

En e-textbok innehåller digitalt lagrad text som man läser i en dator och är i första hand avsedd för personer med synnedsättning.

Det finns flera
förlag som
specialiserat
sig på att ge ut
lättlästa böcker.

Den som behöver
punktskriftsböcker
kan låna dem
i MTM:s digitala
bibliotek Legimus.

Punktskriftsböcker

En punktskriftsbok är en bok som är tryckt i punktskrift och läses med fingertopparna. Punktskriftsläsare kan själv låna punktskriftsböcker via MTM, från sitt närmaste bibliotek, eller få hjälp via skolbiblioteket.

Teckenspråkig litteratur

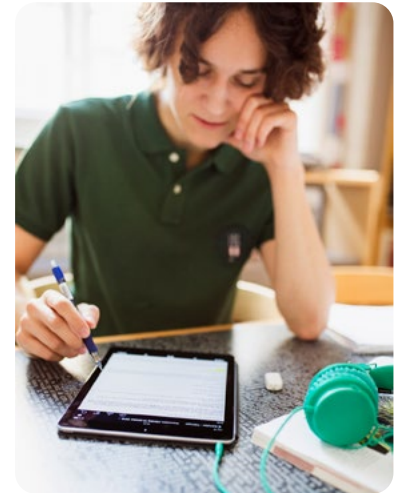
Det svenska teckenspråket är ett rörligt och visuellt språk och saknar tryckt form. När tryckta böcker överförs till teckenspråk blir det i form av film. Teckenspråket är inte ett internationellt språk utan skiljer sig åt mellan olika länder.

Taltidningar

De flesta nyhetstidningar finns också som taltidningar. En taltidning innehåller hela den tryckta tidningen och är inläst med syntetiskt tal. Taltidningen kommer samtidigt som den tryckta tidningen. Alla som har ett läshinder kan prenumerera på taltidningar. Skolor och skolbibliotek kan även prenumerera på dessa. Det är tidningarna själva som bestämmer hur mycket det ska kosta att prenumerera på taltidningen.

Läromedel

Anpassade läromedel för elever i grundskola och gymnasium tas fram av Specialpedagogiska skolmyndigheten. Studenter vid universitet och högskola som behöver anpassad kurslitteratur får istället hjälp av MTM.

Taltidningar är inlästa med syntetiskt tal. Prenumeration tecknar man direkt av tidningen.

Det här erbjuder MTM

- omkring 140 000 talböcker via Legimus, både skönlitteratur och faktaböcker för barn, ungdomar och vuxna
- lättlästa böcker genom LL-förlaget
- den lättlästa nyhetstidningen 8 Sidor
- omkring 16 000 punktskriftsböcker i olika format
- obligatorisk kurslitteratur för studenter på universitet och högskola
- cirka 4 000 titlar som e-text, de flesta är högskolelitteratur

Vad är Legimus?

Legimus är MTM:s digitala bibliotek med talböcker, punktskriftsböcker och e-textböcker. Legimus finns också som app och är anpassad för att ladda ner och läsa talböcker och taltidningar. Appen Legimus finns för både Android och iOS. Läs mer på legimus.se

Kurslitteratur

Studenter som har ett läshinder och studerar vid högskola och universitet får obligatorisk kurslitteratur anpassad av MTM. Det är högskolans bibliotek som beställer kurslitteraturen från MTM.

Legimus har 75 366
låntagare under 18 år.
Talböcker är en stor
hjälp för många barn
och ungdomar.

Ska ni läsa en bok
tillsammans i klassen?
Välj en som finns i
Legimus så att alla
kan läsa samma.

Vad kan man uppnå med tillgängliga medier?

Väcka läslusten med lättläst

Lättlästa böcker kan hjälpa både vuxna och barn. En ung elev som är ointresserad av läsning och dessutom är en ovan läsare kan ha ett stort motstånd mot texter. Då kan lättlästa böcker hjälpa. Det kan vara en spännande bok med ett innehåll för en 15-åring men ett språk som passar en 10-åringens läsförmåga. Vuxna som lär sig svenska behöver lättlästa böcker med ett enkelt språk men med ett innehåll som passar dem och är skrivet för en vuxen målgrupp.

”

För en elev som har läshinder kan en talbok vara ett värdefullt verktyg för att nå målen i skolan.

Läsa med öronen för att nå skriftspråket

Genom talböcker kan elever som har läshinder ändå ta del av det skrivna ordet. Att läsa och förstå texter är viktigt och ger delaktighet och inkludering i skolan och i samhället. Läsning är utvecklande och ger nya perspektiv, samtidigt som den ökar läsarens förståelse för sig själv och andra människor. Eleven får ett ökat ordförråd och en förståelse för hur en text är uppbyggd. För en elev som har läshinder kan en talbok vara ett värdefullt verktyg för att nå målen i skolan.

Läsa med fingrarna

Punktskrift är en taktil skrift som man läser med fingertopparna. MTM gör böcker i punktskrift för vuxna, barn och ungdomar. Taktila bilderböcker framställs för barn med synnedsättning men kan också fungera som ett stöd vid läsning för barn med koncentrationssvårigheter. Oftast bygger den taktila boken på en tryckt förlaga. Hela texten finns med i vanlig tryckt skrift och i punktskrift. Formgivare och experter på MTM gör ett urval av illustrationer som lyfter fram och förtydligar bokens innehåll. Enkla former är viktigt och bilderna tillverkas av material med olika struktur, som tyg, papper och kartong.

Tillgängliga medier är en rättighet

Skollagen (2010:800)

I 2 kap. 36 § skollagen, som började tillämpas 1 juli 2011, står det att eleverna ska ha tillgång till skolbibliotek inte bara i grund- och gymnasieskola utan även i grundsärskolan, specialskolan, sameskolan och gymnasiesärskolan. Kravet på skolbibliotek gäller även fristående skolor. Skolbiblioteket har en central funktion när det gäller att medverka till att eleverna får tillgång till talböcker, lättlästa böcker och nyheter. Det är skolbibliotekets personal som registrerar elever så att de får möjlighet att ladda ner talböcker. Den 1 juli 2025 ändras skollagen då det skrivs in att skolbibliotek ska vara bemannade.

Bibliotekslagen (2013:801)

Skolbiblioteken regleras i skollagen men omnämns även i bibliotekslagen. Den hänvisar i 10 § till skollagens bestämmelser om skolbibliotek eftersom skolbiblioteken är en del av det allmänna biblioteksväsendet.

Prioriterade grupper

4 § Biblioteken i det allmänna biblioteksväsendet ska ägna särskild uppmärksamhet åt personer med funktionsnedsättning, bland annat genom att utifrån deras olika behov och förutsättningar erbjuda litteratur och tekniska hjälpmedel för att kunna ta del av information.

5 § Biblioteken i det allmänna biblioteksväsendet ska ägna särskild uppmärksamhet åt de nationella minoriteterna och personer som har annat modersmål än svenska, bland annat genom att erbjuda litteratur på:

- de nationella minoritetsspråken
- andra språk än de nationella minoritetsspråken och svenska
- lättläst svenska

”

Vi anpassar bibliotekets utbud efter elevernas behov.

Bliotekarie på Polhems-skolan i Gävle, som vunnit priset bästa lättlästa bibliotek.

Lättlästa böcker
och tidningar
lockar till läsning!

Läroplanen

I första stycket i Lgr22 under rubriken "En likvärdig utbildning" står:

"Undervisningen ska anpassas till varje elevs förutsättningar och behov. Den ska främja elevernas fortsatta lärande och kunskapsutveckling med utgångspunkt i elevernas bakgrund, tidigare erfarenheter, språk och kunskaper."

Det står vidare att skolan har ett särskilt ansvar för de elever som av olika anledningar har svårigheter att nå målen för utbildningen. Därför kan undervisningen aldrig utformas lika för alla. I läroplanen står också att skolbibliotekets verksamhet används som en del i undervisningen för att stärka elevernas språkliga förmåga och digitala kompetens.

FN:s konvention om barnets rättigheter

Denna konvention kallas i dagligt tal för Barnkonventionen och innehåller bestämmelser om mänskliga rättigheter för barn.

Fyra grundprinciper genomsyrar hela Barnkonventionen:

1. Alla barn har samma rättigheter. Ingen får diskrimineras
2. Barnets bästa ska beaktas vid alla beslut som gäller barn
3. Alla barn har rätt till liv och utveckling
4. Alla barn har rätt att uttrycka sin mening och få den respekterad

Ett urval av Barnkonventionens paragrafer att luta sig mot i sitt arbete med tillgängliga medier i skolan är:

§2 Alla barn är lika mycket värda och har samma rättigheter.
Ingen får diskrimineras

§3 Barnets bästa ska alltid komma i främsta rummet vid alla beslut som rör barn

§12 Alla barn har rätt att uttrycka sin mening i frågor som rör barn

§17 Alla barn har rätt till litteratur och information

§23 Alla barn med funktionsnedsättning har rätt till anständigt liv

§28 Alla barn har rätt till utbildning och grundskolan ska vara avgiftsfri

”

Alla barn är lika mycket värda och har samma rättigheter. Ingen får diskrimineras.

Ur Barnkonventionen §2

Webbplatser med mer information

Specialpedagogiska skolmyndigheten, SPSM

SPSM gör läromedel inom områden där den kommersiella marknaden inte täcker behoven. De anpassar också läromedel som ges ut av förlag och ger bidrag och konsultstöd till förlag. SPSM informerar också om vilka specialpedagogiska läromedel och material som finns för elever.

- spsm.se
- spsm.se/hittalaromedel

Inlästa läromedel

Inläsningstjänst gör inlästa läromedel för grundskola och gymnasium. Vissa läromedel kan man få inlästa direkt från läromedelsförlagen.

- inlasningstjanst.se

MTM:s webb

På MTM:s webbplats finns mer information om tillgängliga medier i skolan. Där finns också så kallade lektioner med uppgifter som är kopplade till en specifik lättläst bok som du kan arbeta med i klassen. Du kan också läsa reportage från skolor och intervjuer med lärare som arbetar med tillgängliga medier. MTM anordnar många seminarier och webinarier om tillgängliga medier, håll gärna utkik efter dem på hemsidan.

- mtm.se

LL-förlaget och andra lättlästa förlag

Det finns flera förlag som ger ut lättlästa böcker. LL-förlaget till exempel. Det är en del av MTM och ger ut lättlästa böcker för unga vuxna och vuxna. Andra förlag är till exempel Hegas, Nypon, Vilja och Argasso:

- ll-forlaget.se
- hegas.se
- nyponforlag.se
- viljaforlag.se
- argasso.se

LL-förlaget gör nya böcker på lättläst svenska. Andra förlag anpassar även redan utgivna böcker till lättläst.

8 Sidor och andra lättlästa nyhetstidningar

MTM ger ut tidningen 8 Sidor som har funnits sedan 1984. Den riktar sig både till barn och vuxna. Andra nyhetstidningar för barn är SvD Junior och Minibladet:

- 8Sidor.se
- svd.se/junior
- minibladet.se

Legimus

Legimus är MTM:s digitala bibliotek. Här finns fler än 140 000 talböcker, punktskriftsböcker och e-textböcker. Här finns också information och inspiration både till dig som förmedlar talböcker och för den som använder dem.

- legimus.se

Tillgängliga medier i skolan

Många elever har behov av anpassade texter och behöver så kallade tillgängliga medier. Den här broschyren beskriver vad det finns för olika sorters tillgängliga medier, vem som kan ha nytta av dem och vad vi på MTM kan erbjuda. Broschyren vänder sig till dig som arbetar i skolan.

Myndigheten för tillgängliga medier, MTM, är ett nationellt kunskapscentrum för tillgängliga medier. Vi arbetar för att alla ska ha tillgång till litteratur och samhällsinformation utifrån vars och ens förutsättningar. Oavsett läsförmåga eller funktionsnedsättning.

